

תפקידי המקדש (חלק ה) / מהי התכלית העיקרית של המשכן

המשכן, כנגד 'את כבודו ואת גדלו'. והיה במשכן תמיד עם ישראל הכבוד שנראה להם בהר סיני. **ובבא משה היה אליו הדבור אשר נדבר לו בהר סיני.** וכמו שאמר במתן תורה 'מן השמים השמיעך את קולו ליסרך ועל הארץ הראך את אשו הגדולה' (דברים ד', לו), כך במשכן כתיב 'וישמע את הקול מדבר אליו מעל הכפרת מבין שני הכרובים וידבר אליו' (במדבר ז', פט). ונכפל 'וידבר אליו' להגיד מה שאמרו בקבלה שהיה הקול בא מן השמים אל משה מעל הכפרת ומשם מדבר עמו, **כי כל דבור עם משה היה מן השמים ביום** ונשמע מבין שני הכרובים, כדרך 'ודבריו שמעת מתוך האש' (דברים ד', לו), ועל כן היו שניהם זהב. וכן אמר הכתוב 'אשר אועד לכם שמה לדבר אליך שם... ונקדש בכבודי' (שמות כ"ט, מב-מג), **כי שם יהיה בית מועד לדבור ונקדש בכבודי.**

כלומר: תפקידו המכריע של המקדש הוא מקום להשראת שכינה ובית מועד להידברות הא-ל עם בני האדם. במסגרת זו תופס הארון מקום ראשון במעלה, שכן הדיבור הא-לוהי יוצא מבין שני הכרובים;¹ עצם הופעת הארון בראש רשימת הכלים (שמות כ"ה, י) בכל התיאורים של ציווי עשיית המשכן ושל ביצועו מוכיח את ראשוניותו ומרכזיותו.²

לעומת הרמב"ן, קובע הרמב"ם כי תכלית בית ה' היא העבודה בו. הרמב"ם אינו מזכיר בהקשר זה את הארון, אף אין הוא מונה אותו ברשימת הכלים הכלולים במצוות הבניין. וכה דבריו בספר המצוות (מצוות עשה כ):

הצווי שנצטוונו לעשות בית לעבודה, שבו תהיה ההקרבה והבערת האש תמיד, ואליו תהיה הפניה ובו תהיה החגיגה וההתקבצות בכל שנה כמו שיתבאר, והוא אמרו יתעלה 'ועשו לי מקדש' (שמות כ"ד, ח)... וכבר בארנו שהכללות הזאת כוללת פרטים, ושהמנורה והשלחן והמזבח וזולתם כלם מחלקי המקדש, והכל נקרא 'מקדש', גם אם נתיחד צווי לכל חלק וחלק.

ובריש הלכות בית הבחירה (פ"א ה"א):

1 על אותו עיקרון עמד גם בעל הכוזרי (מאמר ב, כה-כט), המדמה את המקדש לנוף, שלבו הוא הארון: "...ומפני זה ציווה הא-ל ליה לעשות את מזבח העולה ואת מזבח הקטורת ואת המנורה... כל אלה היו כלי שרת לארון ולכרובים, שהם במדרגת הלב... אכן, שורש החכמה, הלוא הוא עשרת הדיברות, מופקד בארון, אשר הוא במדרגת הלב, ושלוחותיו הן דברי ספר התורה, שהושם בצד הארון...".

2 ראייה נוספת לחשיבותו של הארון יתר על שאר הכלים, שעל כל כלי האוהל פורטים במסעות בגד תכלת (ועל השולחן – בגד תולעת שני), ואילו על הארון – בגד כליל תכלת (עיין במדבר ד', ו-יב).

בארבעת השיעורים הקודמים בחנו את שני התפקידים העיקריים של המקדש ואת ביטוייהם השונים. ראינו כי המקדש הוא גם מקום מלכותו של הקב"ה וגם מבטא את החיבה בינו ובין כנסת ישראל, וכי שני הצדדים משלימים זה את זה ומגלים את יחסנו לקב"ה בממד היראה ובממד האהבה גם יחד, ובמובן זה כולל המקדש את כל המגמות.

מתוך הבנה ששתי המטרות מתקיימות במקביל ומשלימות זו את זו, ננסה לבחון בשיעור זה, כסיכום לעיונו בתפקידי המקדש, אם ניתן לראות אחת משתי המטרות כתכלית העיקרית של המקדש ואת חברתה כמשנית. נחלקו בדבר הרמב"ם והרמב"ן, וכאן ננסה לעמוד בקיצור על המחלוקת ויסודותיה.

א. מהי התכלית העיקרית של המשכן?

הרמב"ן בתחילת פרשת תרומה (שמות כ"ה, א; ועיין גם דבריו בדברים י', א) רואה את עיקר תפקידו של המשכן בהשראת השכינה:

כאשר דבר השם עם ישראל פנים פנים עשרת הדברות, וצוה אותם על ידי משה קצת מצות שהם כמו אבות למצותיה של תורה, כאשר הנהיגו רבותינו עם הגרים שבאים להתייחד, וישראל קבלו עליהם לעשות כל מה שיצונו על ידו של משה, וכרת עמהם ברית על כל זה, מעתה הנה הם לו לעם והוא להם לא-להים כאשר התנה עמהם מתחלה 'ועתה אם שמוע תשמעו בקולי ושמרתם את בריתי והייתם לי סגולה' (שמות י"ט, ה), ואמר 'ואתם תהיו לי ממלכת כהנים וגוי קדוש' (שם, ו), **והנה הם קדושים ראויים שיהיה בהם מקדש להשרות שכינתו ביניהם. ולכן צוה תחלה על דבר המשכן שיהיה לו בית בתוכם מקודש לשמו, ושם ידבר עם משה ויצוה את בני ישראל. והנה עקר החפץ במשכן הוא מקום מנוחת השכינה שהוא הארון, כמו שאמר 'ונועדתי לך שם ודברתי אתך מעל הכפרת' (שם כ"ה, כב), על כן הקדים הארון והכפרת בכאן כי הוא מוקדם במעלה, וסמך לארון השלחן והמנורה שהם כלים כמוהו, ויורו על ענין המשכן שבעבורם נעשה. אבל משה הקדים בפרשת ויקהל 'את המשכן את אהלו ואת מכסהו' (שם ל"ה, יא), וכן עשה בצלאל (שם ל"ו, א), לפי שהוא הראוי לקדם במעשה.**

וסוד המשכן הוא, שיהיה הכבוד אשר שכן על הר סיני שוכן עליו בנסתר. וכמו שנאמר שם 'וישכן כבוד ה' על הר סיני' (שם כ"ד, טז), וכתיב 'הן הראנו ה' א-להינו את כבודו ואת גדלו' (דברים ה', כא), כן כתוב במשכן 'וכבוד ה' מלא את המשכן' (שמות מ', לד). והזכיר במשכן שני פעמים 'וכבוד ה' מלא את

ג. פירוש המילה מקדש

להלן ננסה להראות כי מאזכוריה השונים של המילה מקדש עולים שני משמעים: המצומצם – ארון הקודש השוכן בקודש הקודשים; והרחב – מכלול המשכן וכליו.

1. המקדש – הארון

כמה וכמה מהיארעויות המילה מקדש מתייחסות בבירור לארון.

בתיאור סדר המסע במדבר נאמר:

והוֹרֵד הַמִּשְׁכָּן וְנִסְעוּ בְּנֵי גֵרְשׁוֹן וּבְנֵי מְרָרִי נְשָׂאֵי הַמִּשְׁכָּן... וְנִסְעוּ הַקְּהָתִים נְשָׂאֵי הַמִּקְדָּשׁ וְהַקִּימוּ אֶת הַמִּשְׁכָּן עַד בָּאֵם (במדבר י', יז, כא).

מדוע קרויים בני קהת "נְשָׂאֵי הַמִּקְדָּשׁ"? במדבר ג', לא מבואר כי בני קהת הופקדו על "הָאָרֶן וְהַשְּׁלֶחֶן וְהַמִּנְרָה וְהַמִּזְבֵּחַת וְכָלִי הַקֹּדֶשׁ אֲשֶׁר יִשְׁרְתוּ בָּהֶם וְהַמִּסָּד וְכָל עֲבֹדָתוֹ". ברור שמבין כל אלו, החשוב ביותר הוא המוזכר ראשון – הארון – ונמצאנו למדים ש"המקדש" שאותו נושאים בני קהת הוא הארון.

לאור זאת ברור גם סדר המסע: תחילה נוסעים בני גרשון ובני מררי, והם מקימים את המשכן – קרי: את המבנה, את הקרשים והיריעות – כדי שכשיבואו הקהתים כבר יהיה הבית בנוי ועומד, ומיד יכניסו אליו את הארון ויתר הכלים ותשרה שכינה.⁴

גם בתיאור עבודת בני קהת בסוף פרשת במדבר מכונה הארון "הַקֹּדֶשׁ":

זאת עֲבַדְתָּ בְּנֵי קֵהַת בְּאֶהֱל מוֹעֵד קֹדֶשׁ הַקְּדָשִׁים. וּבָא אֶהָרֶן וּבְנָיו בְּנִסְעַת הַמִּחְנֶה וְהוֹרְדוּ אֶת פְּרֻכַת הַמִּסָּד וְכִסּוּ בָּהּ אֶת אֶרֶן הָעֵדוּת... וְעַל שְׁלֶחַן הַפָּנִים יִפְרְשׁוּ בִגְדֵי תְּכֵלֶת... וְלִקְחוּ בִגְדֵי תְּכֵלֶת וְכִסּוּ אֶת מִנְרַת הַמֵּאֹר... וְעַל מִזְבַּח הַזֶּהָב יִפְרְשׁוּ בִגְדֵי תְּכֵלֶת... וְלִקְחוּ אֶת כָּל כְּלֵי הַשֵּׁרֶת... וְנָתַנּוּ אֶל בִּגְדֵי תְּכֵלֶת... וְדִשְׁנוּ אֶת הַמִּזְבֵּחַ וּפְרְשׁוּ עָלָיו בִּגְדֵי אַרְגָּמָן... וְכִלְהָ אֶהָרֶן וּבְנָיו לְכַסֹּת אֶת הַקֹּדֶשׁ וְאֶת כָּל כְּלֵי הַקֹּדֶשׁ בְּנִסְעַת הַמִּחְנֶה וְאֶחָרֵי כֵן יָבֹאוּ בְּנֵי קֵהַת לְשֵׂאת וְלֹא יָגִעוּ אֶל הַקֹּדֶשׁ וּמָתוּ... וְלֹא יָבֹאוּ לְרִאֵת כְּבָלַע אֶת הַקֹּדֶשׁ וּמָתוּ (במדבר ד', טז-כ).

ברור לחלוטין כי "הַקֹּדֶשׁ" שאסור לבני קהת לגעת בו או לראותו בגילוי פני ימותו – "הַקֹּדֶשׁ" הזה הוא הארון, כפי שאנו למדים מסיפור העלאת הארון שמש משדה פלשתים ומסיפור פרץ עוזה (שמ"א ו', יט; שמ"ב ו', ו-ז; דה"א י"ג, ט-ז).

כינוי הארון "מקדש" חוזר בהצהרת דוד על בניין הבית:

וַיִּקַּם דָּוִד הַמֶּלֶךְ עַל רִגְלָיו וַיֹּאמֶר שְׁמַעוּנִי אֲחִי וְעַמִּי אֲנִי עִם לְבָבִי לְבָנוֹת בַּיִת מְנוּחָה לְאָרוֹן בְּרִית ה' וְלִהְדֹם רִגְלֵי אֶל-לְהִינּוּ וְהַכִּינּוּתִי לְבָנוֹת...

⁴ הדבר בולט ביותר בחנוכת מקדש שלמה: המבנה כולו עומד בנוי ומוכן ומצפה לשיא – הכנסת הארון לתוכו והשראת השכינה (מל"א ח', א-יא).

מצות עשה לעשות בית לה' מוכן להיות מקריבים בו הקרבנות וחוגגין אליו שלש פעמים בשנה שנאמר 'ועשו לי מקדש'.

הרמב"ם והרמב"ן מודים שניהם בשני תפקידיו של המקדש: בית לקב"ה ומקום עבודת האדם אותו. לא נחלקו אלא בדבר תכליתו המרכזית: הרמב"ן מבליט את היות המשכן מקום בו שורה השכינה וה' מתגלה ומדבר עם האדם, בעוד שהרמב"ם מדגיש כמטרה המרכזית של המקדש את עבודת הקרבנות, העלייה לרגל ועבודת האדם בכלל.

ב. מקומו של הארון

כבר הזכרנו כי הן בספר המצוות הן בהלכות בית הבחירה אין הרמב"ם מזכיר את הארון כלל כלי המקדש, בעוד שאת יתר הכלים הוא מציין כחלק אינטגרלי של מצוות הבניין. הווה אומר: הכלים הם חלק ממצוות בניין הבית – אך לא הארון. דבר זה הולם את שיטתו, שעיקר תכליתו של המקדש היא עבודת האדם את ה', שהרי הארון אינו כלי שעובדים בו את ה'.³

הרמב"ן (בפרט בהשגותיו על ספר המצוות לרמב"ם מצוה לג) חולק על הרמב"ם בשתי נקודות. ראשית, הוא אינו מונה כלל את הכלים במצוות בניין המקדש, מפני שלדעתו עשייתם היא בגדר הכשר מצווה בלבד, ועיקר מצוותם היא העבודה בהם (הדלקת נרות, הנחת לחם הפנים, הקטרת הקטורת וכו'). שנית, הוא מונה את הארון כמצווה בפני עצמה. הנקודה השנייה קשה לכאורה לאור דבריו ריש פרשת תרומה, שם עמד על תפקידו המרכזי של הארון בהשראת השכינה במקדש – שהיא, לשיטתו, עיקר עניינו של המשכן. ייתכן שמנה את הארון כמצווה נפרדת כיוון שיש לו גם קיום עצמאי, בלא זיקה למקדש, כמו ביציאה למלחמה או כפי שהיה בימי נוב וגבעון (שאז שהה הארון בקרית יערים ובעיר דוד, ולא במשכן), כלומר: הבית נועד להשראת שכינה, והארון – להיות כיסא ה' בעולם, אך אין הם מעכבים זה את זה. ראיה לדבר, שבית שני נבנה בלא ארון, הווה אומר: בבניין הבית כשלעצמו יש התגלות.

בפרק הבא נראה שיעתא להבנת הרמב"ן ששמעתי מפי מו"ר הרב יואל בן נון.

³ זוהי סוגיה רחבה ומעניינת, הנוגעת גם לאי-החזרת הארון בימי בית שני, למצוות נשיאתו בכתף ועוד. הרמב"ם מזכיר (הלכות בית הבחירה פ"ד ה"א) כי יאשיהו גזז את הארון "במטמוניות עמוקות ועקלקלות" שבנה שלמה מראש לשם כך. ייתכן שהרמב"ם מבין כי הארון של משה נצחי וקיים לעולם באותם מטמוניות, ויתגלה לנו כשנהיה ראויים לכך, ועל כן אין מוטל עלינו לעשותו. ושמה הוא סבור כי הארון אמנם כלול במצוות בניין המקדש, אך אין הוא נחשב כלי אלא חלק מצורת הבית (אלא שאז קשה: מדוע לא נזכר הארון בפ"א ה"ה בין הדברים שהם "עיקר בבנין הבית"). ואולי אין זו מצווה לדורות, כי הארון נועד לשים בו את הלוחות, וזוהי הוראת שעה (ואין צורך להעיר עד כמה אפשרות זו מרחיקת לכת). ועדיין צריך עיון מדוע לא כלל הרמב"ם את הארון במצוות בניין המקדש.

אשר בקודש הקודשים, שהוא הוא הדום רגלי ה' וגילוי שכינתו בעולם ומקום ויעודו עם האדם ודיבורו אליו.

מן הניתוח שערכנו כאן עולות אפוא שתי ראיות לדעת הרמב"ן: הראשונה, שהוא מציין במפורש – שהארון הוא הכלי הראשון שיש לבנות; והשנייה – שהבית כולו קרוי על שם הארון, שהוא עיקרו.

ד. האם יש קשר לסוגיית "משכן – לכתחילה או בדיעבד"?

בהמשך שיעורינו נעסוק בע"ה בסוגיה הכללית אם המשכן הנו לכתחילה או בדיעבד, כלומר: אם אופן השראת שכינה במשכן הנו הדרך בה בחר הקב"ה לשכון בעם ישראל. לשאלה זו יש גם היבט פרשני: האם הציווי על בניין המשכן קדם לחטא העגל, או שמא בא אחריו.

הרמב"ן טוען באופן עקיב כי זהו ציווי לכתחילה, ובניין המשכן הוא אכן הדרך בה בחר ה' לשכון בתוך עמו. לפיכך הוא סובר כי הציווי על המשכן קדם לחטא. עמדה זו תואמת את דברי הרמב"ן על כך שהארון נזכר ראשון מפני שהוא עיקר המשכן, בהיותו מבטא את השראת השכינה – שהרי אליבא דהרמב"ן, זוהי התכלית הלכתחילאית של המשכן. נוסף ונציין כי הרמב"ן ראה גם את עולם הקרבנות כעולם של לכתחילה, ואת העובדים במשכן – כמי שנבחרו לכתחילה לשרת במשכן.

לעומתו רואה הרמב"ם את עולם הקרבנות כדיעבד: כדרך לעידון הפולחן שהיה נהוג בקרב עובדי האלילים (מורה הנבוכים ח"ג פרק לב). הרמב"ם אינו מביע את השקפתו הבסיסית אם המשכן הוא לכתחילה או בדיעבד, לא במישור המהותי ולא במישור הפרשני, אך לאור הבנתו את מצוות הקרבנות יש מקום לחשוב כי הוא רואה את המשכן כולו – שעיקר עניינו, לשיטתו, בעבודה – כמצווה שאינה לכתחילה.

ה. כיוון המנורות והשולחנות

הגמרא במנחות (צח ע"ב) מביאה מחלוקת תנאים בעניין כיוון המנורות והשולחנות שהיו במקדש:

תנו רבנן: מזרח ומערב היו מונחין, דברי רבי; רבי אלעזר בר' שמעון אומר: צפון ודרום.

הגאון הרב שלמה פישר קושר מחלוקת זו לשאלתנו:

ולכאורה פליגי בזה רבי ורבי אלעזר ברבי שמעון (מנחות צח ע"ב). דלרבי הנרות וכן השולחנות שבהיכל נתונים ממזרח למערב, דהיינו ארכם לאורכו של בית. ותמונה כזאת מורה, שהיכל נחשב כפרוזדור להוביל אל קודש הקודשים שהוא היעד הסופי, ושם באמת מונח הארון מצפון לדרום, דהיינו ארכו לרוחב הבית. מה שאין כן רבי אלעזר ברבי שמעון סבירא ליה דהנרות והשולחנות שבהיכל מונחות מצפון לדרום, דהיינו ארכו לרחבו של בית, כדרך

ראה עתה כי ה' בחר בך לבנות בית למקדש קדש ועשה (דה"א כ"ח, ב, י).

מן ההקבלה ברור כי "בית למקדש" משמעו: בית לארון המקדש. והכינוי השגור בלשון חז"ל "בית המקדש" אינו אלא גלגול של צירוף זה.

כך גם יש להבין את דברי התורה על עבודת הכוהן הגדול ביום הכיפורים: "וכפר את מקדש הקדש ואת אהל מועד ואת המזבח ואת הכפר" (ויקרא ט"ז, לג). מתוך השוואה לסדר העבודה המתואר קודם לכן ברור כי "מקדש הקדש" הוא קודש הקודשים (וכפי שנאמר מיד בסיום הציווי על ההזאה על הכפורת "וכפר על הקדש" – שם, טו), שאחרי כפרתו באה כפרת ההיכל (אוהל מועד) והמזבח הפנימי. על פי פשוטו, כוונת הביטוי "מקדש הקדש" היא 'המקדש שבקודש' – קרי: הארון – והשם הורחב לכלל קודש הקודשים (ראב"ע שם), ואחר כך לכלל המקדש.

ראיה אפשרית נוספת לכך ש"המקדש" הוא הארון – ברצף הפסוקים שבתחילת הציווי על בניין המקדש:

ועשו לי מקדש ושכנתי בתוכם. כלל אשר אני מראה אותך את תבנית המשכן ואת תבנית כל כליו וכן תעשו. ועשו ארון עצי שטים...

הפירוט של "ועשו לי מקדש" פותח בארון, רק אחר כך באה עשיית שאר הכלים, ולבסוף – היריעות והקרשים עצמם. ולמדנו מכאן (כפי שציין הרמב"ן במפורש) שעיקר המקדש הוא הארון.

לסיכום, ביסודה מתייחסת המילה מקדש לארון העדות עם הכפורת והכרובים שעליו: זהו הביטוי הנעלה ביותר של הקודש, ומשם מתגלה ה', נועד אל משה ומידבר עמו.

2. המקדש – כלל מבנה הבית

באמת מצינו גם מקומות שבהם מתייחסת המילה מקדש למכלול המבנה. הנה כמה דוגמות:

אשה כי תזרע וילדה זכר... בכל קדש לא תגע ואף המקדש לא תבא עד מלאת ימי טהרה (ויקרא י"ב, ב-ד).

את שבתתי תשמרו ומקדשי תיראו (שם י"ט, ל; כ"ו, ב).

ואני אתן את פני באיש ההוא והכרתי אתו מקרב עמו כי מזרעו נתן למלך למען טמא את מקדשי ולחלל את שם קדשי (שם כ', ג).

והפהן הגדול מאחיו... ומן המקדש לא יצא ולא יחלל את מקדש אלהי (שם כ"א, י-יב).

כל איש אשר בו מום מזרע אהרן הפהן לא יגש להקריב את אשי ה'... אף אל הפרכת לא יבא ואף המזבח לא יגש כי מום בו ולא יחלל את מקדשי (שם, כא-כג).

3. סיכום

כינוי כלל המבנה וכליו "מקדש" מהווה בבירור הרחבה של משמעה המקורי, והמבנה מכונה כך על שם עיקרו: הארון

- אחרי דברי מלאך ה' בבוכים זובחים בני ישראל לה' (שופטים ב', א-ו).
- גדעון בונה מזבח לה' אחרי ראיית המלאך (שם ו', כג-כד).
- אצל מנוח נזכר מזבח בשעה שהבין כי מלאך ה' התגלה לו (שם י"ג, כ).
- לסיכום, אף שלפעמים הסדר הפוך, בדרך כלל בניית המזבח היא תוצאה של ההתגלות: השראת השכינה מזמינה את האדם ומאפשרת לו לעבוד את ה' בבניית מזבח או בקרבן.

* * *

בכך אנו מסיימים את שיעורינו על תפקידי המקדש. מכאן ואילך נעיין בע"ה בתולדות השראת השכינה.

כל הזכויות שמורות לשיבת הר עציון ולרב יצחק לוי, תשס"ז
עורך: בעז קלוש

בית המדרש הווירטואלי שלידי ישיבת הר עציון
האתר בעברית: <http://www.etzion.org.il/vbm>
האתר באנגלית: <http://www.vbm-torah.org>
משרדי בית המדרש הווירטואלי: 02-9937300 שלוחה 5
דואל: office@etzion.org.il

שהארון היה מונח בקודש הקודשים. שזה בא להורות כי ההיכל הוא היעד הסופי, ודר"ק.⁵

הרב פישר תולה את המחלוקת בשאלה מהו מרכז המקדש: קודש הקודשים או הקודש. וניתן לומר שזו בדיוק מחלוקת הרמב"ם והרמב"ן: לדעת הרמב"ן, שעיקר תכליתו של המקדש היא השראת שכינה, הוצבו הנרות והשולחנות ממזרח למערב, לאות כי היעד המרכזי של המקדש הוא קודש הקודשים; לפי הרמב"ם, עיקר עניינו של המקדש הוא עבודת האדם, ועל כן הוצבו הנרות והשולחנות בין צפון לדרום, שכן מרכז המקדש הוא ההיכל, שיש בו עבודה.

1. עבודת האדם והשראת שכינה אצל האבות: היש משמעות לסדר?

לסיום ברצוננו לבחון לאור סיפורי האבות מה גורם למה: האם הפנייה לקב"ה היא תוצאת ההתגלות, או שמא עבודת האדם את הקב"ה היא שיוצרת או מאפשרת את ההתגלות.

מצאנו מזבחות שהקימו האבות שלא באו בעקבות התגלות וגם לא הביאו בעקבותיהם התגלות: המזבחות שבנה אברם בין בית אל ובין העי (בראשית י"ב, ח) ובחברון (שם י"ג, יח), והמזבח שבנה יעקב אחרי קניין חלקת השדה בשכם (שם ל"ג, ט). יתר המזבחות שבנו האבות – כולם פועל יוצא של דיבור, היראות או התגלות א-לוהיים.

יתר על כן, בכל המזבחות הללו אין התורה מזכירה כל קרבן שהוא, ונראה שהמזבחות הם ביטוי או עדות למפגש עם הקב"ה: אברם בנה בשכם את המזבח הראשון "לה' הנְּרָאָה אֱלֹהֵי" (שם י"ב, ז); יצחק בנה מזבח לאחר שנראה אליו ה' (שם כ"ו, כד-כה); ויעקב נצטווה לבנות מזבח בבית אל "לְאֵל-הַנְּרָאָה אֱלֹהֵי דְבָרְחָד מִפְּנֵי עֵשׂוֹ אֲחִיךָ... כִּי שָׁם נִגְלוּ אֱלֹהֵי-לְהִים בְּבָרְחוֹ מִפְּנֵי אֲחִיר" (שם ל"ה, א, ז).

האב היחיד המקריב קרבנות (פרט לאברהם בעקדה) הנו יעקב בדרכו למצרים (שם מ"ו, א), וזו גם הפעם היחידה שבה באה ההתגלות לאחר הקרבת קרבן. יעקב גם מיוחד בכך שאצלו בניין המזבחות לא רק בא מכוח התגלות א-לוהית אלא גם מביא בעקבותיו התגלות. הדבר נעוץ בכך שיעקב הוא האב "שקראו בית" (פסחים פח ע"א) – האב המחבר את צד ההתגלות ואת צד העבודה למכלול אחד, שברבות הימים יהיה מקדש. לפיכך בונה יעקב מצבות ומזבחות, מקריב קרבנות, וקורא לבית אל "בית אֱלֹהִים" (בראשית כ"ח, ז, כב).

את הסדר הזה – התגלות ובניית מזבח בעקבותיה – מצאנו גם בהמשך:

- לאחר מעמד הר סיני מצווה ה' את משה: "לֹא תֹאמַר אֶל בְּנֵי יִשְׂרָאֵל אַתֶּם רְאִיתֶם כִּי מִן הַשָּׁמַיִם דִּבַּרְתִּי עִמָּכֶם... מִזְבַּח אֲדָמָה תַעֲשֶׂה לִּי... בְּכֹל הַמָּקוֹם אֲשֶׁר אֲזַכִּיר אֶת שְׁמִי אָבוֹא אֵלַיךְ וּבִרְכִיתִךְ" (שמות כ', יח-כ).

5 הרב שלמה פישר, בית ישי – דרשות, ירושלים תש"ס, חלק ב סימן מז, עמ' שכד.